"ప్రేమూ పెండ్లీ"

పాలంకి వెంకటరామచంద్రమూర్తి

౧

"మనుమరాలు పుట్టిందన్న ఆనందంతో పాటు జన్మ నక్షత్రం మంచిది కాదన్న ఆదటుగూడా జనించింది మాఅమ్మకి. నరసింహంగారినికనుక్కుంటే అమ్మమ్మ గండం అని చెప్పేడేమో అని తోస్తోంది. పోనీ, పెద్దది కదా...ఆవిడ చెప్పినట్లు పీటలమీద కూర్చుని ఆకాస్త శాంతీ అయిందనిపించకూడదూ?" అంది బాలెంత రాలైన సౌభాగ్యమ్మ, మొగుడుతో.

"నీకూ కూడా పిచ్చేనాఏమిటి? బ్రహ్మిగాళ్లు మేకల్లా అరుస్తూంటే ఆపొగలో ఘంటలతరబడీని, ఎందుకోసమో తెలియకుండా ఎందుకూ పీటలమీద కూర్చోడం? మీఅమ్మ కేమీభయం లేదులే!"

"పీకుల్తింటూన్న అనుమానాన్ని నివారణ చేసుకోడానికే పీటలమీద కూర్చోడం."

"అల్లాఐతే, రోజూ లక్ష అనుమానా లుంటూనే ఉంటాయి. అవన్నీ నివారిస్తూ కూచోడమేనా మన పని? తొలిమాలుపిల్లగనక ఆనందంగా కావాలిస్తే మన ఊరువెళ్లేక నలుగుర్నీ ఎరుగున్నవాళ్లని పిలిచి, ఓ టీపార్టీ ఇద్దాం."

"మనం ఊరువెళ్లేక సరే మీరుచెప్పినట్లు చెయ్యవచ్చు. కాని ఓమాటు పీటలమీదకూర్చుని క్రొత్తబట్టలతో లేస్తే మాఅమ్మ చూసి ఆనందిస్తుంది. పనిలోపని నామకరణంగూడా చేసెయ్యొచ్చు. మావాళ్లు ఎరుగున్న నలుగుర్నీ భోజనాలకి పిలుచుకుని ఆనందిస్తారు."

"నామకరణానికిక్కడ శాంతి చేసుకోక్కర్లేదు. అవధాన్లకి కట్నం ముట్టచెప్పి, బియ్యంమీద అక్షరాలు వ్రాస్తేనేకాని నామకరణం అవదా ఏమిటి? ఆటీపార్టీనాడే రంగయ్యనాయుడుగారిచేత ఒక ప్రార్థన చేయించి, పేరుపెట్టించొచ్చు."

పురుషోత్తంముఖంకేసి ఓమాపు చూసింది సౌభాగ్యమ్మ. వాదించడంవల్ల ప్రయోజనం లేదని ఊరుకుంది.

మరునాడు పురుటిశుద్ధి, పురుషోత్తం 'భాగ్యం, ఇవాళ ఇంట్లో కాఫీకాచడానికి తీరుబడి లేనట్లుగా ఉంది. హోటలుకు పోయొద్దునా?' అన్నాడు.

'ఇల్లారండి ఒక్కమాటు' అని వినపడింది సౌభాగ్యమ్మకంఠస్వరం. పురుషోత్తం లోపలికి వెళ్లేడు. సౌభాగ్యమ్మ అగుపించలేదు అతనికి మొదట. ఎఱ్ఱశాలువా తెరగా అటూహడూ ఇటూహడూ పట్టుకుని భావమరదులిద్దరూ నిలబడ్డారు. నూనెతోనిండిన మూకుడొకటుందక్కడ.

పురుషోత్తం మాట్లాడలేదు. 'పీటమీదకూర్చుని ఒక్కమాటు నూనెలో చూడండీ' అంది సౌభాగ్యం. 'నాన్‌సెన్స్' అన్నాడు పురుషోత్తం అవమానింపబడినవాడిలా. భావమరదులముఖాల్లో రక్తం లేదు. సీతమ్మగారు అల్లుడికి అగుపించకుండా ప్రక్కకు తప్పుకుంది. 'అదిగో, అదిగో, అమ్మాయిని చూడండీ నిద్రలో ఎల్లా నవ్వుతోందో. త్వరగా! త్వరగా చూడండీ!' అంది సౌభాగ్యం. పురుషోత్తం అప్రయత్నంగా పీటమీదకి మోకాళ్లపైని వంగేడు. అతనికి ప్రతిబింబం అగుపడింది. "ఉత్తది. నవ్వూ లేదు ఏమీ లేదు!" అన్నమాటలు వెలువడ్డాయి ఆతనినోటమ్మట. తెర లాగేశారు మరదులు. "అస్తమానూ నవ్వుతూనే ఉంటుంది. ఈమాటు చూపిస్తా!" అని సౌభాగ్యమ్మ పిల్లని తీసుకుని పీటమీదనుంచి లేచింది.

౨

పురుషోత్తండగ్గరనుంచి ఉత్తరాలమీదఉత్తరాలొస్తున్నాయి, సౌభాగ్యమ్మనీ పిల్లనీ పంపమని. పురిటిశుద్ధినాడే తల్లీపిల్లలను తీసుకువెడదామని వచ్చేడు. సీత

మ్మగా రప్పుడు 'పునర్జన్మ ఎత్తింది. నాలుగు పథ్యాలు వంటపట్టేక తీసుకువెడుదుగాని' అంది. 'వీల్లే'దని కొంచెం పట్టుపట్టేడు కాని సౌభాగ్యమ్మ "నే నిప్పుడొస్తే మీహస్తపాకం చూపించవల సొస్తుందేమో!" అనే చిన్న సమస్యను వదిలెయ్యడంవల్ల అత్తగారిమాట తీసివెయ్యకుండా వెళ్లేడు పురుషోత్తం అప్పుడు. మూడో నెలరావటంతోనే మంచిరోజు చూసి, సీతమ్మగారు సౌభాగ్యమ్మని ప్రయాణం చేసింది. బండి ఎక్కుతూంటే, ఆయిల్లాలు కూతురుదగ్గరకొచ్చి, నిమ్మళంగా 'అమ్మడూ, ఆతొమ్మిదోరోజున నీకువచ్చినదడ చూసి హడలిపోయాను. ఆవెంకటరమణమూర్తి దయవల్ల బ్రతికావు. ఉపేక్షచెయ్యక తిరుపతివెళ్లి మ్రొక్కుచెల్లించుకోండి" అంది. "అల్లాగేనమ్మా" అంది సౌభాగ్యమ్మ. "గుళ్లో దేముడని కొలిచేరాతికీ, గుమ్మంక్రింద మెట్టుగా ఉపయోగించేరాతికీ భేదమేమీలేదనే భర్తగారు తిరుపతిప్రయాణాని కొప్పుకుంటారా?" అని మనస్సులో ఆమె అనుకుంటూండగానే, అన్న పద్మనాభం "పోనియ్, బండి" అన్నాడు. చక్రాలు కదలిపోయాయి. సీతమ్మగారికి కన్నీ రడ్డమైంది. "చంటిపిల్లతో సుఖంగా అది వెడుతూంటే కంట తడికూడ" దని చెంగుతో కళ్లొత్తుకుంటూ సీతమ్మగారు లోపలి కెళ్లిపోయింది.

3

ఇన్విటేషనుకవర్లమీద ఎడ్రస్సులు రాయడం ముగించి, అతిథులలిస్టుతోపాటు వాటిని నౌకరుకుఱ్ఱవాడికిచ్చి, పురుషోత్తం వంటింటిదగ్గర కొచ్చాడు.

"నీఉద్దేశమేమిటో తేల్చేవు కాదు" అన్నాడాతడు భార్యతో.

"దీని కింత ఆలోచనెందుకండీ మీ అమ్మగారి పేరు పెట్టక?" అంది తోలచిపట్టుకొచ్చిన పెద్ద సత్తుగిన్నెలో పెరుగుపోస్తూ, ఆమె.

"'మీఅమ్మపేరే పెడదాం' అని నాచే అనిపించడానికి కాబోలు ఇల్లా అనడం?"

"కాదండీ. మాఅమ్మపేరు ఎల్లాగా పెట్టమనను. మాఅమ్మపేరుకంటే ముందుగా చచ్చి స్వర్గస్థురాలై ఉన్న అత్తగారిపేరుపెట్టాలి. అదిలోకాచారం. ముందు ముందు అవకాశంఉంటే మా అమ్మపే రెల్లాగా పెడతాం."

"సింగినాదం. లోకాచారమేమిటి? ప్రతీదానికీ 'ఆచారం' 'ఆచారం' అంటావు."

"ఆచారంమాట అల్లాఉంచండి. పెద్దవాళ్ల పేరు పెట్టడంఉందే వాళ్లమీదఉన్న ప్రేమ, గౌరవం తెలియచెయ్యడం అన్నమాట."

"మాఅమ్మపేరుపెట్టకపోతే ఆవిడమీద గౌరవం లేదన్నమాటేనా ఏమిటి? పేరు పెట్టినంత మాత్రం ఊహు—ప్రేమ, గౌరవం కారిపోతాయి కాబోలు!"

"సరే, అల్లాగయితే ఏదో ఆలోచించి పెట్టెయ్యండి."

"ఇంతకంటే ఏమీతోచలేదన్నమాట."

"నేనేమిచెప్పినా మీకు నచ్చదు......పోనీ పార్వతీదేవిపేరో, లక్ష్మీదేవిపేరో పెడితే?"

పురుషోత్తం ఆలోచించాడు. 'పార్వతీ', అనేది మూడక్షరాల పదం. రెండక్షరాలకంటె ఎక్కువ ఫేషన్ కాదు. 'లక్ష్మి' అంటే బాగుంది. కాని అపేరు క్రమంగా 'లచ్చమ్మ' అని వాడుకలోకి వస్తుంది. 'ఇందిరా లోకమాతా మా రమా మంగళదేవతా.' ఇందులో రెండక్షరాలమాట 'రమ'. కాని ఇంతకీ 'లక్ష్మి' అనే అర్థంరావాల నెక్కడుంది? ఇంకా లక్షపేర్లున్నాయి. 'ఉమా కాత్యాయనీ గౌరీ శర్వాణీ సర్వమంగళా!' 'వాణి' కూడా మంచిపేరే...ఇల్లా అనుకుంటూ చటుక్కుని అనుకుంటూన్నదాని విమర్శించుకున్నాడు. 'ఇదేమిటీ తెలివితక్కువ? దేవతల పేర్లే పెట్టాలనుకోడమేమిటి? ఇదొకమూఢాచారానికి వశం అవడ మన్నమాట.' అందుచేత ఆతలపు మారిపోయింది అయనలో. 'సావిత్రి, చంద్రమతి, లోపాముద్ర, సుకన్య,......' ఈజాబితా ఏకరుపెట్టుకున్నాడు. ఈపేర్లన్నీ పెద్దవిగానే తోచేయి. అంతే కాకుండా, . ఈపేర్లు పెట్టడంలో అర్థమేమిటి? వాళ్లంతా ఆదర్శస్త్రీలనా? వీళ్లంతా పుక్కిటిపురా

కాలలోవాళ్లేగా. ఆచరిత్రలు యథార్థం అవుతేగా అల్లాంటిస్త్రీ లున్నారనుకోడానికి? 'సుశీల', 'సరోజిని'......పోనీ, 'ఝాన్సీ' ఎల్లాగుంటుంది? ఫష్టుగా ఉంటుంది. కాని ఈపేరు చాలామంది పెట్టేశారు... ఎన్నివిధాల ఆలోచించినా పురుషోత్తమానికి కూతురికి ఏపేరుపెట్టాలో తేలిందికాదు..."నీమొహం నిన్నేమి సలహా అడిగినా యింతే..." అంటూ పైకివెళ్లేడు ఆయజమాని.

వేదవేదాంగాలు, శాస్త్రాలు చదివి, ఘోరమయినతపస్సుకూడా చేసి, విఫలమనోరథుడైన సిద్ధార్థుడు తుదకు అశ్వత్థవృక్షంక్రిందకు వచ్చి బుద్ధుడైనట్లు, పురుషోత్తం, వంటింటిదగ్గర మెదడుతో ఎంతోకుస్తీపట్టి లాభంలేక మిద్దెమీది కెళ్లి ఒక్కనిమిషం ఆలోచించి సిద్ధార్థుడయాడు. కొలంబస్ అమెరికాను కనుపట్టినప్పుడు ఆతడుపొందిన సంతోషానికి రెట్టింపుఉల్లాసంతో గబగబా క్రిందకొచ్చి 'భాగ్యం!' అన్నాడు పురుషోత్తం.

"ఏమండీ?"

"మనఅమ్మడు మూర్తీభవించిన మన అన్యోన్యానురాగం. దీనికి 'ప్రేమ' అని పేరు పెడదాం. 'ప్రేమా' అని పిలుచుకోవచ్చులే. ఊ?"

సౌభాగ్యమ్మ తలెత్తకుండానే, "బాగానే ఉందండి." అంది.

సౌభాగ్యమ్మ 'అనెడ్యుకేటెడ్' అయినా తానుచెప్పిన వచనాల్లో ఉండే పరమార్థాన్ని సూక్ష్మంగా గ్రహించగలిగినందుకు సంతోషిస్తూ పురుషోత్తం సంతృప్తి గనపరిచేడు.

౪

పురుషోత్తం భోజనం చేస్తున్నాడు. 'ఏమండీ?' అంది సౌభాగ్యం.

"ఏం?"

"ఉత్తరం వచ్చింది మావాళ్ల దగ్గిరనుంచి చూశారా?"

"లేదు. ఏమిటి విశేషాలు?"

"మా రామానికి కార్యముట."

"ఊహు!"

పురుషోత్తం మాట్లాడకుండా భోజనం చేస్తూన్నాడు. కర్తవ్యం ఎరుగున్నది గనుక సౌభాగ్యం 'మనల్ని అందర్నీ బయలుదేరిరమ్మన్నారు' అంది.

"అందుచేత ఇప్పుడు బయలుదేరుతాననటా వేమిటి?"

"వెళ్లక్కర్లేదు మరి? మావాళ్లయింట్లో ఇక ఇప్పటిలో జరిగే శుభకార్యం ఏమీ లేదు."

"రైళ్లమీదా, పడవలమీదా ఈవేసంకాలంలో వ్యయప్రయాసలతో ఎందు కంతదూరం వెళ్లడం?"

"వ్యయప్రయాస లని ఊరుకుంటే బాగుంటుందా? వెళ్లకపోతే ఎల్లాగ? చెల్లెలికార్యం అవుతోన్నప్పుడే వెళ్లకపోతే ఇంకెప్పుడు పుట్టింటికెళ్లడం?"

"మీచెల్లెలి గర్భాధానానికి నువ్వెందుకూ? మనలో ఉండే గొప్ప 'న్యూసెన్సు' ఇదే. ఒక పిల్లకి శోభనం అవుతూంటే పదిమందీచేరి హడావిడిచేసి నానాగల్లంతూ చెయ్యడం. దెబ్బలాడుకోవడం...... ఇంతకీ ఇప్పుడిప్పుడే స్కూలుకు వెళ్లిరావడం అలవాటవుతోంది ప్రేమాకి. ఇప్పుడు దాన్ని తీసుకుపోతే 'ఇదిగో' 'అదిగో' అని ఎల్లాగైనా తిరిగి రావడానికి పదిహేనురోజులు పడుతుంది. ఈపదిహేను రోజులూ అడ్డగాడిదల్లాగ తిరిగే ఆపిల్లలతో కలుస్తే ఇంక దానికి స్కూలుమాట చెప్పక్కర్లేదు."

"దూరాన్ని పడున్నాము. ఎప్పుడో ఇల్లాంటి సందర్భాల్లో తప్ప ఇల్లుకదలడమే పడదు. ప్రేమా పుట్టినతర్వాత ఏశుభకార్యం నేచూడేలేదు. అల్లాంటి సరదా లేమీ తీరేలేదు."

"శుభకార్యాలు చూడ్డం సరదా అవుతే, నాయుడుగారి తమ్ముడుకూతురి పెళ్లిట. ఇన్విటేషనొచ్చిం దప్పుడే. దగ్గిరకూడాను. వెళ్లిరా."

"చెల్లెలికి శోభనం అవుతే వెళ్ళడంమానేసి, నాయుడుగారింట్లోనేనా కాదు, ఆయన తమ్ముడింట్లో పెళ్ళికా వెళ్ళడం?" అనుకుంది మనస్సులో సౌభాగ్యం.

"ఆయనకి దేవస్థానంలో పెద్ద ఉద్యోగం. పలుకుబడున్నవాడు. పెద్దఫాయీలోవాడు. కావలిస్తే నీచాదస్తానికి సరిపడేటట్లుగా టిఫినువగైరాలన్నీ నీకు బ్రాహ్మలింట్లోనే ఏర్పాటుజరుగుతుంది."

'దేవస్థానం' అనేటప్పటికి సౌభాగ్యమ్మకి వళ్లు ఝల్లుమన్నట్లు తోచింది. 'తిరుపతివెంకటరమణా, నీ దర్శనం చేయిస్తానని మా అమ్మ, ఈపిల్ల పుట్టినప్పుడు—అంటే అప్పుడే ఏడేళ్ళయింది—మొక్కుకుంది. నీ దర్శనభాగ్యం నేనెంతప్రయత్నంచేసినా లభించలేదు. నేడప్రయత్నంగా నిన్ను చూసేమార్గం లభిస్తోంది.'

"అప్పుడే కునికిపాట్లొస్తున్నాయేమి టీవేళ?" అన్నాడు పురుషోత్తం పరధ్యానంలో ఉన్న సౌభాగ్యాన్ని చూసి.

"దేవస్థానంలో పెద్ద ఉద్యోగం అన్నారు, ఏమిటండీ అది?"

"తిరుపతిదేవాలయానికి వచ్చే ఆదాయం, అయేవ్యయం తెలిపేలెఖల్ని సరిచూడడం."

విగ్రహారాధనను దూషించే కుటుంబంలో వాడికి, వెంకటేశ్వరభగవానుని జమాఖర్చులు చూసే ఉద్యోగం అవడం కొంచెం అసభ్యంగా తోచిందామెకు.

ౘ

"'మాటన్నానుకదా' అని తీసుకొస్తే ఇల్లా వేపుతోన్నావు నన్ను. పెళ్లిచూశాం. వచ్చిన పనయింది. సాయంత్రానికి ఇంటికెళ్లకపోతే ఎల్లాగ? రేపు సోమవారం బరికదా ప్రేమూకి? పైగా నా ఆఫీసు" అన్నాడు పురుషోత్తం.

"క్రిందతిరుపతి కొచ్చినవాళ్లు కొండమీద కెళ్లకుండా పోతారా ఎవరైనా? ఇది వేపడమా?"

"ఏడుమైళ్లెక్కాలి. అందులో మోకాలిపర్వతంట! అదెక్కితే మజా తెలుస్తుంది."

"నడవలేకపోతే డోలీలు కట్టించుకోవచ్చు."

"బ్రతికుండగానే నరవాహనమా?"

"ఎప్పుడూ ఇలాటిమాటలేనండీ మీకు? చెన్నపట్టణంలో, రిక్షా లెక్కి వెళ్లేవాళ్లేకామా చాలామంది? వాటికంటే తీసిపోయిందాఏమిటి డోలీ?"

"అదుగో, వాదించడంఅంటే ఘట్టు. ఆతర్కమే వద్దంట."

'వ్యవహారం చెడిపోతో'ందనుకుంది సౌభాగ్యమ్మ. "తర్కంకాదండీ, కొండమీద చూడవలసినప్రకృతివైచిత్ర్యాలు చాలాఉన్నాయిట! పాపనాశం అనే చోట ఒకజలప్రపాతం ఉందిట! ఆప్రదేశం అంతా మనోహరంగా ఉంటుందిటండీ......నాకేం తెలుసు! ఇదంతా నాయుడుగారు ఎవరితోటో చెబుతోంటే విన్నానిందాకా."

"అల్లాగైతే వాళ్లెవరైనా వెళుతూంటే వెళ్లు. నేనుమాత్రం ప్రయాస పడదలచుకోలేదు. సాయంత్రాని కొచ్చెయి...జాగ్రత్త. నేనీరైలులో వెడతాను. పోని ప్రేమూనుకూడా తీసుకెడితేనేం నాతో? ఎందుకూ స్కూలు చెడగొట్టడం రేపూ?"

ఈమాట వినేటప్పటికి సౌభాగ్యమ్మకి ఏమీ తోచిందికాదు. తాను రాకపోవడం సరిగదా, పిల్లను కూడా రానియ్యనంటున్నాడు భర్త. "నేనూ వెడతాను అమ్మతో" అంది ప్రేమూ సౌభాగ్యమ్మకి ప్రాణాలు లేచొచ్చాయి. "సరే" అన్నాడు పురుషోత్తం బయలుదేరుతో. "స్టేషనుకి కారుపంపడం మరచిపోకండి." అంది సౌభాగ్యం.

పాపనాశనం జలధారదగ్గరున్న ప్రకృతివైచిత్ర్యాలు చూడడానికి బయలుదేరినవాళ్లతో బాటు, సౌభాగ్యం, ప్రేమూ వెళ్లేరు కొండమీదకి. ఆలయప్రాంతాలకు జేరుకున్నాక, సౌభాగ్యమ్మ, "ఏమిటో అనుకున్నా! బడలికగా ఉంది. ఈసత్రములో విశ్రాంతి

తీసుకుంటూ ఉంటా. మీరు నాలుగుచోట్లూ తిరిగి తిరిగిరండి” అని వెనకదిగడింది పిల్లతో. అనంతరం ప్రేమూను తీసుకుని దేవాలయంలోకెళ్లి, మెడలో పసుపుకొమ్ము కట్టుకుని మంగళసూత్రమును దేముని కర్పించి ఓనమస్కారం పెట్టింది.

అనుకున్న వేళకి మరునాటిమధ్యాహ్నానికి తల్లీ పిల్లా ఇంటికి చేరుకున్నారు, కొనుక్కున్న చందన బొమ్మలూ, ఇత్తడిసామగ్రీ పట్టుకుని.

౬

“ప్రేమూ, పడుకోవమ్మా. పదిగంట లవొచ్చింది. జబ్బుకూడా చేస్తుంది అల్లా అల్లా మేలుకు చదువుతే.” అంటోంది సౌభాగ్యమ్మ.

“పగలు చదువుతే చాలమ్మా. రాత్రిళ్లూ మేలుకు చదువక్కర్లేదు. కావలసొస్తే ఇంకా తెల్లవారగట్లలేచి చదువు.”

“మీకేం? ఊరికే ‘పడుకో’ ‘పడుకో’ అని చంపుతారు. వాళ్లశారద ఎల్లాగ ప్రయత్నం చేస్తోందో తెలుసా ఫస్టుమార్కు కొట్టెయ్యడానికి? ఒక్కమారైనా ఆప్షనల్స్‌లో ఫస్టుగా రావాలనుకుంటూంది......అవును కాని క్వడ్రేటిక్ ఈక్వేషన్ (Quadratic Equation) ఇచ్చి దాని రూట్స్ (Roots) ఈక్వల్ (Equal) అన్న కండిషన్ (Condition) ఇచ్చి, సీ' వాల్యూ (C'value) కని పెట్టమన్నాడు. అప్పుడు సిస్క్వేర్ ఈస్ ఈక్వల్టూ ఫోర్ యేసీ (C2 = 4 a c) అన్నపద్ధతిలో నేనా చెయ్యడం?”

పిల్ల అడుగుతూన్నవిషయం తల్లికి తెలియ లేదు. కాని ఆవిశాలనేత్రాలతో ప్రేమూ, తండ్రి ఏమి చెపుతాడో అని ఆయనముఖంకేసి చూస్తోంటే ప్రత్యక్షమవుతోన్న ఓవింతసోయగాన్ని గమనిస్తో సౌభాగ్యమ్మ నిలబడిపోయింది. లెఖచెప్పేసి ‘ఇంక పడుకో’ అంటూ పురుషోత్తం ఈవలకొచ్చాడు. పురుషోత్తమాన్ని వెంబడించింది సౌభాగ్యమ్మ.

“ఏమండీ, ఊరికే ఇల్లా ఉపేక్షచేస్తున్నారు? పిల్ల ఏరోజుకారోజు ఎదగడంచూడటం లేదూ?”

“అందులో ఆశ్చర్యమేముంది? పిల్లలు ఎదగరూమరి?” అన్నాడు పురుషోత్తం టక్కరితనంగా.

“అందులో పెద్దఆశ్చర్యం ఉందని నేచెప్పటం లేదు. చక్కనిసంబంధం ఒకటి చూడవలసినకాలం వచ్చిందని చెపుతున్నా” అంది కొంచెం కోపాన్ని తెలియచేస్తో.

“అంటే?”

సౌభాగ్యమ్మకి ప్రాణం విసిగింది. “అంటే? అంటారేమిటి? గోవగా ఎదిగింది పిల్ల. రేపో ఎల్లుండో చటుక్కుని పెద్దదై ఊరుకుంటుంది.”

“ఊరుకుంటుందికాని మీదపడి కొట్టదుకదా నిన్ను? అల్లాగయితే, ప్రమాద మేమీ లేదుకదూ?” అన్నాడు పురుషోత్తం.

సౌభాగ్యమ్మ ఏమీ చెప్పలేక ఊరుకుంది. అఖరుకి “మీకేం తెలుస్తాయండీ ఆడదానిబాధలు? పిల్లికి చెలగాటం, ఎలక్కి ప్రాణసంకటం క్రింద ఉంది మన సంభాషణ. ఏంచెప్పినా వేళాకోళంకింద తోసేస్తే ఎల్లాగ?” అంది. ఆముఖంలో ఉన్నదైన్యాన్ని కని పెట్టేడు పురుషోత్తం, “ఎందుకే అనవసరంఅయిన ఆదుర్దా? చక్కగా సరియైనఉత్సాహంతో చదువుకుంటూంది. స్కూలుఫైనల్లోకి వచ్చింది. అల్లాంటి ప్రేమూకి ‘పెళ్లి’ అని, చదువు చెడగొట్టడం ఏమిటి? ‘పెద్దదైపోతుందేమో చటుక్కుని’? అన్నభయం ఎందుకూ? చెన్నపట్టణంలోకూడా ఎందుకూ ఈ భయాలు? సమర్తాడినపిల్లల్ని ఎంతమందిని చూడడం లేదూ మనం పెళ్లి అవకుండా ఉన్నవాళ్లని?” అన్నాడు.

“ఈఊళ్లో పెళ్లికాకుండా పెద్దవాళ్లయిన పిల్లలూ ఉన్నారు. వాళ్లని పెళ్లిచేసుకోడానికి సిద్ధంగా ఉన్నవాళ్లూ ఉన్నారు. కాని మనవాళ్లలో ఎవరూ లేరు. మనకి మల్లేనే ఈఊళ్లో స్థిరపడిఉండినమన వాళ్లకుటుంబం ఏదైనా ఒకటుండి, వాళ్లల్లో ఈడైన

కుఱ్రవాడుంటే పెళ్ళి పెద్దదయాకే చెయ్యొచ్చు. కాని అల్లాంటివాళ్ళెవళ్ళూ లేరు. అందుచేత తొందరపడాలి."

"ప్రేమా బి. ఏ. ప్యాసవనియ్ చెపుతాను! దానిసౌందర్యం, చదువూ చూసి, కళ్ళ నద్దుకుని పెళ్ళి చేసుకునేవాళ్ళు లక్షమందున్నారు. మనశాఖలో కాకపోతే అన్యశాఖాయిరి."

ఆముక్క విని అదిరిపడింది సౌభాగ్యమ్మ. 'అంతశ్శాఖావివాహమే?'

పురుషోత్తం జందెం తీసిపారవెయ్యకపోయినా, బ్రహ్మసమాజంమీటింగుల కెళ్ళడం, యుక్తాయుక్తాలు లేకుండా 'పూర్వాచారం' అన్నమాత్రాన్ని మండి పడ్డం, బ్రాహ్మణేతరులతో విందులు గుడువడం—ఈ చేష్టలన్నీ సౌభాగ్యమ్మకి పరిచయమే. కాని ప్రేమా వివాహవిషయంలో వరాన్వేషణ అన్యశాఖలో జరుగబోతోందని ఆమె అనుకోలేదు.

అల్లాంటివివాహం జరుగుతే! ఇంకేముంది? వెలి! 'వెలి' అంటే అంతపట్టింపులేనిమాట నిజమే—కాని వాళ్ళ జానకిఅక్కయ్యగాని, రామంగాని వస్తారా ఆపెళ్ళికి? అన్నదమ్ములు, అక్కచెల్లెళ్ళే రాకపోతే ఇంక బంధువుల మాట చెప్పక్కర్లేను కదా. పోనీ ఎవరూ పెళ్ళిపేరంటాలకి రాకపోవచ్చు............ కాని ఈ భావిదంపతుల మాటేమిటి? ఈ శాఖాసంకరంలో కలిగినసంతానం మాటేమిటి? అప్పటికి శాఖలన్నీ కలసిపోతాయేమో? ఇంతకీ నిశ్చయంకాని భావికాలంమీద ఆధారపడి వర్తమానాన్ని ఉపేక్షచెయ్యడ మెందుకూ? ఇంతకూ అంత అవసరంలేదే ఎప్పటిదాకానో కనుపెట్టుకుని అప్పుడు అన్యశాఖలోంచి ఒకణ్ణి వెతకి తీసుకురావడానికి? బాల్యవివాహాలు నిషేధమే. కాని ప్రేమాకి పద్ధానుగో ఏడు వెళ్ళిపోతోంది. అజ్ఞానికాకుండా చదువుకుంటూంది. చదువుకుంటూ, తగినవయసుండి యీడుకు తగిన కుఱ్రవాళ్ళు స్వశాఖలో ఎంతమందో ఉన్నారు. కనుక, ప్రేమాకి పెళ్ళిచెయ్యడం శ్రేయస్కరం ఇప్పుడు. ఇట్టిపరిస్థితుల్లో అన్యశాఖ కెందుకూ వెళ్ళడం, కేవలం 'మార్గదర్శకులవుదాం' అనే ఉద్దేశం ఉంటే తప్ప? స్వశాఖలో వరాభావం లేనప్పుడు మార్గదర్శకత్వంకోసం పాటుపడ్డం కొరవితో తలగోక్కోడం. దానివల్ల అనర్థాలు మెండుగా ఉంటాయి. 'నేను సంస్కారిని' అనే అహంకారంతో కూడుకున్న ఉద్యమం ప్రేమాయొక్క భావిసౌఖ్యానికి హాని తేవచ్చు......

ఒకదానివెనుక ఒకటిగా ఆలోచనలు సౌభాగ్యమ్మమనస్సులో పరుగెత్తేయి. ఇదంతా భర్త వింటున్నాడనే తోచిందామెకు. "కనుక నామాట విని వాళ్ళ చంద్రశేఖరానికిచ్చి చేసేద్దాం పెళ్ళి"అన్నదామె.

"అబ్బ! నాకు నిద్దరొస్తోంది చంపకు" అన్నాడు పురుషోత్తం.

౨

ప్రేమా ఇంటర్మీడియట్లోకి వచ్చింది. యౌవనపుష్పం ఆమెలో వికసించి సౌరభాన్ని వెదజల్లుతోంది.

స్వశాఖలో వివాహంకాకుండా ఉన్నయువకులందరికీ పెళ్ళిళ్ళవుతున్నాయి. ఒకొక్కశుభలేఖేవచ్చి, సౌభాగ్యమ్మహృదయంలోని ఆశాలతలలో ఒకొక్కదాన్నీ నిర్మూలిస్తోంది. 'కొంచెంకాలం ఆగ' మని చంద్రశేఖరంతల్లికి రహస్యంగా ఓ ఉత్తరం వ్రాసింది. ఆఖరుకి ఆపెళ్ళి శుభలేఖగూడా చేరింది. అవును. అసలు అభిప్రాయాలేమిటో తెలియకుండా పురుషోత్తంమీద ఆధారపడి ఎంతకాలంఆగుతారు వాళ్ళుమాత్రం?

సౌభాగ్యమ్మ ఏమిచేయగలదు? మగని కిష్టంలేని విషయాల్లో, తనమనస్సంతుష్టికోసం ఆచారవ్యవహారాల్లో కొంచెం స్వతంత్రించినా, ఆమె ఆతనిమనస్సుకి కేవలం కష్టంతోచకుండా తనబుద్ధినైపుణ్యం చూపిస్తూ గడుపుతోంది కాలం. కాని కూతురిపెళ్ళి విషయంలో ఎటువంటిస్వతంత్రం తీసుకోగలదు? ధైర్యంచేసి స్వతంత్రించి చెయ్యడానికి, ఇదేమైనా ఆజ్యావీక్షణా, తిరుపతియాత్రా లాగ స్వల్పవిషయమా? ఇందులో తనబుద్ధినైపుణ్యం ఏమి కనుపర్చగలదు?

వివాహవిషయంలో ఏమాత్రమైన స్వతంత్రంజూపిసా తనకు శాశ్వతమైన ఎడబా టన్నమాట భర్తతో.

తనభర్తకి "సంఘసంస్కారి" అని అని పించుకోవాలనే ఈకోరిక ఏమిటో? సంఘంలో మంచివరుడు లేక పిల్లని ఏవృద్ధునికో, ఏ దౌర్భాగ్యుడికో ఇచ్చి కట్టిపెట్టవలసొచ్చినప్పుడు, త్యాగం చూపించి, సంస్కారి కావలసినదే. అవసరం లేనప్పుడెందుకూ సంస్కారం? చెడ్డకి సంస్కారం కాని మంచిదానిలోకూడా ఎందుకూ సంస్కారం? ఆయన, తిరుపతిలోఅయినపెళ్లి పువ్వుల దండలతోటి, ప్రార్థనలతోటి జరిగిందని, అది చాలాఘష్టుగా ఉందనీ, ఎన్నిమాట్లో అభినందించారు. మంత్రాలుమాత్రం ప్రార్థనలుకావూ? ఈపెళ్లిలోమాత్రం తంతు ఏమి తగ్గిందీ?......

ఇల్లాంటి ఆలోచనలతో నిండిన మనస్సుతో ఒకనాడు సౌభాగ్యమ్మ గుమ్మంవద్గర, లోపల చదువుకుంటూన్న ప్రేమూను చూస్తూ నిలబడింది.

ప్రేమూ "అమ్మా, ఏమిటే అల్లాగ చూస్తున్నావు?" అంది. ఏమి చెప్పటానికీ తోచక, "ఊరికేనే. ఏమీలేదు" అంది తల్లి.

"నాకు కీతెలుగులో పెద్దబాధయిపోయిందమ్మా. కాన్వెంటులో అరవమేష్టరు తెలుగుచెప్పడంచేత అశ్రద్ధచేశా ఈసబ్జక్టు. కాలేజీలో కంపల్‌సరీ అయిపోయింది. అంటే, ఇందులో మార్కులు సరిగ్గా రాకపోతే ఉంచేస్తారన్నమాట."

"ఏదీ, నేనేమైనా చెప్పగలనేమో చూద్దాం. అడుగు నీకేంగావాలో" అంది సౌభాగ్యమ్మ ప్రేమూ దగ్గరకు వెళ్లి.

ప్రేమూ తెలుగుసెలక్షన్సు ముందు పడవేసింది. "ఈపద్యాన్నీ, ఈపద్యాన్నీ కంపేర్‌చేస్తూ కామెంటు వ్రాయాలిట. అంటే పోలిక చూపిస్తూ వ్యాఖ్యానం వ్రాయమన్నమాట." అంది ప్రేమూ.

ఆ రెండుపద్యాలూ చదివింది సౌభాగ్యమ్మ. "అమ్మాయీ, మొదట నే చెప్పినది వినేసి, నువ్వెల్లాగవ్రాసుకుంటే మార్కులొస్తాయో ఆలోచించుకుని ఆఫక్కీలో వ్రాసుకో...—మొదటి పద్యం చూడు. ఇది ప్రహ్లాదు డన్నది. 'భగవంతుడు సర్వాంతర్యామి' అని తండ్రికి చెపుతున్నాడు. 'ఇందు గలడందులేడని సందేహము వలదు' అనుచున్నాడు. ప్రహ్లాదుడు మహాభక్తుడు. తల్లిగర్భంలో ఉన్నప్పుడే విష్ణుభక్తి కుదిరిన దాతనికి. అందుచేత భగవంతుడున్నాడా లేడా అనేసందేహం ఎన్నడూ లేదు. 'భగవంతుడు సకలచరాచరాంతర్వర్తి' అన్న మనోనిశ్చయం ఆతనికి ఉండడంచేత 'చక్రి సర్వోపగతుడు. అని నిక్కచ్చిగా చెప్పినాడు. రెండవపద్యం చూడు' ఇది గజేంద్రుడు చెప్పినది. ఈతడూ భక్తుడే. కాని ప్రహ్లాదునివంటి భక్తుడు కా డితడు. మొసలిచేత పీడింపబడుతూ కొన్ని సంవత్సరాలు దానితో యుద్ధంచేసి అప్పుడు-భగవంతుడే రక్షించా లనుకుని ప్రార్థన మొదలెడతాడు. భగవంతునిస్వరూపం ఎల్లాంటిదో గజేంద్రునికి, ప్రహ్లాదునికి తెలిసినట్లు తెలియదు. ఆతనిజ్ఞానం అంతా వినికిమీద ఆధారపడి ఉంది. అందుచేతనే 'కలడందురు దీనులయెడ,' అన్నాడు. 'దీనులయెడల ఉన్నాడు భగవంతుడు' అని చెప్పలే దాతడు. 'దీనులయెడల ఉన్నాడంటారు' అన్నాడు. ఆతడు 'భగవంతుడున్నాడు' అని నొక్కిచెప్పలేదు. ఏడిచి ఏడిచి, భగవంతుడు ఎప్పటికీ రాకపోతే, ఆఖరుకి "అ, కలడు కలండనెడివాడు కలడో లేడో" అనే అనుమానంలోకికూడా దిగేడు. ప్రహ్లాదుడికిమాత్రం ఇల్లాంటి అనుమానాలు ఎప్పుడూ లేవు...తెలిసిందా?" అంది సౌభాగ్యమ్మ.

ప్రేమూ వింటూ అమ్మకేసి చూస్తోంది. అమ్మ పరవశురాలయి చెబుతోంది."అమ్మ "అనెడ్యుకేటెడ్" అంటా డెందుచేతో నాన్న?" అనుకుంటూ ఆశ్చర్యపోయింది ప్రేమూ.

ఇంతట్లో పురుషోత్తం వచ్చాడు 'ప్రేమూ, లేడీ వెల్లింగ్డన్ ఎస్సే కాంపిటిషన్ 'జల్టు' తెలిసిందా? అని అడిగేడు ఆయన.

"లేదింకా? అందరూ ప్రైజు నాకే వస్తుందను కుంటున్నారు...నాన్నా! ఒకటడుగుదాం అని మరచి పోతున్నా. మాక్లబ్బువాళ్లంతా టెన్నిస్‌సింగిల్సుకు నన్ను పంపుతా నంటున్నారు. కంపీట్ చెయ్య మంటావా?"

"తప్పకుండా వెళ్లు. నన్నడిగే దేమిటి?" అన్నాడు.

౫

ఇంటర్మీడియెట్ క్లాసుచదవడం అయిపోయింది. ప్రేమూ పురుషోత్తంతో బి. ఏ., చదవనని చెప్పింది. 'మెడిసిన్' చదవాలని ఆమెకోర్కె.

"మెడికల్ పరీక్ష చాలాకష్టంగ కాదా?" అన్నా డతడు.

"ఇంటర్లో సెకండుగ్రూప్‌లోకి మార్చెయ్య డంలో ఉద్దేశం మెడిసిన్ చదువుదామనేగా?"

"అయిదేళ్లకోర్సు. చాలాకాలం పడుతుంది.?

"అయిదేళ్లకోర్సూ అయిదేళ్లకంటే ఎక్కువ పట్టదుకదా?" అంది నవ్వుతూ ప్రేమ.

పురుషోత్తం ఏమీచెప్పలేదు. బి. ఏ., రెండే ళ్లలో పూర్తిచేస్తే, ప్రేమూకు పెళ్లిచెయ్యవచ్చు అనుకున్నాడు. 'రెండేళ్లకంటే ఆలస్యం చెయ్యడం ఎందుకూ?' అని ఉద్దేశపడ్డాడు. అందుకే చాలాకాలం పడుతుందన్నాడు. కాని తనఉద్దేశం ప్రేమూకి తెలియ నిచ్చేడు కాడు. కొంచెంసేపుండి 'సరే' అన్నాడు. తండ్రి ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడని తెలుసుకుంది ప్రేమ. 'పోనీ, నీయిష్టం. బి. ఏ., చదువమంటే బి. ఏ., యే చదువుతా!' అంది. 'ఎందుకూ? వద్దు. మెడిసినే చదువు' అన్నాడు. 'ప్రేమూ ఇచ్ఛకి ఎందుకూ అడ్డు రావడం? దాని ఇష్టమొచ్చినదే చదువుతుంది. పెళ్లికేం? ఇంకో కొంతకాలం ఆలస్యమవుతుంది — అంతేగా?' అను కున్నాడు పురుషోత్తం.

౬

"హింమూ" మడతవిప్పి పేజీలు తిరగేస్తున్నాడు పురుషోత్తం. అందులో ఉన్న ఓఫోటోమీద దృష్టి సారిస్తూ, "భాగ్యం" అని పిలిచేడు. సౌభాగ్యమ్మ వచ్చింది. "ప్రేమూబొమ్మ పడింది చూశావా?"

టెన్నిస్‌రేకెట్టు చేతపుచ్చుకుని ప్రేమూ కుర్చీలో కూర్చుని ఉంది ఆబొమ్మలో. ప్రక్కనే ఓ యువకుడు నిలబడి యున్నాడు. వా రిద్దరి మధ్యనూ వెండికప్పు ఉంది.

"ప్రేమూ, ఇతనూ ఓపక్షంలో ఉండి నెగ్గే రుట ఈపందెం!"

"ఎవరండీ ఇతను?"

"ఇందులో 'కోదండపాణి' అనిఉంది. ఇతన్ని గురించి ఎప్పుడో ప్రేమూ చెప్పినట్లు జ్ఞాపకం?... ప్రేమూ సరిగ్గా నీపోలికేసుమా! చిన్నప్పుడు నువ్వ ఇల్లాగే ఉండేదానవు. డ్రెస్సులో తేడాతప్ప, ఇంకే భేదం అగుపడదు."

సౌభాగ్యమ్మ లోపలికెళ్లి, తను ఆయీడప్పుడు తీయించుకున్నఫోటో తీసుకొచ్చింది. తనఫోటోకి ప్రేమూఫోటోకి వ్యత్యాసం ఆట్టేలేదు......ఆఫోటో లో సౌభాగ్యమ్మ రెండేళ్ల వయస్సుగల ప్రేమూను ఒడిలో కూర్చోపెట్టుకొని ఉంది. సౌభాగ్యమ్మ ఫోటోలు రెండూ ఒకదానిప్రక్క ఒకటి పెట్టి, "ఏమండీ ప్రేమూ పెళ్లిచేసుకుంటే ఈపాటికి బిడ్డల తల్లి కావలసిందే." అంది.

పురుషోత్తం ఏమీ మాట్లాడలేదు. సౌభాగ్యమ్మ ఏదో చెప్పబోయింది. అవతల జోడుచప్పుడయింది. లోపల ప్రవేశించే ప్రేమూని చూచి, ఆమె మాట్లాడ కూరుకుంది.

"అమ్మాయీ, కోదండపాణి ఎవరే?"

"శివజ్ఞానంపిళ్లైకొడుకు. ఇదివరకు చెప్పలేమూ నీకు సింగిల్సుకి కంపీట్ చేసినప్పుడు?"

"శివజ్ఞానంపిళ్లై అంటే ఇద్దరున్నారు. పోలీస్ ఆఫీసరొకాడూ..."

"అబ్బే, అతనుకాదండీ, క్రౌను ప్రోసిక్యూటరు శివజ్ఞానంపిళ్లై."

"ఇత నేమిటి లాస్టూడెంటూ?"

"కాదు. మా క్లాసే. చాలా తెలివైనవాడులే. అన్ని సబ్జెక్ట్సులోనూకూడా స్పెషలిస్టే. ఇంక టెన్నిస్‌లో చెప్ప నక్కరేలేదు. మంచి 'గ్రేస్' చూపిస్తాడు ఆటలో."

"నీతో సింగిల్స్ ఆడి 'డిఫీటు' వుత ఇతనే కదూ?"

"అవును...దానికేమిలే! ఆవేళ ఎందుచేతో పాడుచేశాడుకాని, నెగ్గవలసినవాడే అప్పుడుకూడా... అన్నట్లు మరచిపోయా. రేపు బహుశః మనింటికొస్తాడాయన. 'ఫ్రెండ్సు' అందరికీ చిన్న టీపార్టీ ఒకటి 'అరేంజి' చేస్తున్నాడు. పెర్సనల్‌గావచ్చి ఇన్వైట్ చేస్తానన్నాడు నిన్ను. బహుశః రెండు గంటలకి రావొచ్చు."

౧౦

కోదండపాణి మర్నాడు అనుకున్న వేళకి పురుషోత్తంగారింటికొచ్చాడు. ప్రేమూ తండ్రికీ, సహాధ్యాయుడికీ ప్రథమపరిచయం కలుగచేసింది. టెన్నిస్‌లో జయముపొందినందుకు కోదండపాణిని అభినందించాడు పురుషోత్తం.

"మిస్ ప్రేమూదేనండీ ఆట అంతా. నేను ఊరికే అక్కడ నిలబడ్డాను. మీరు మొన్న రాలేదనుకుంటా. వచ్చి ఉంటే మీకే తెలుసును." అని ఇంగ్లీషునే మాట్లాడ్డం మొదలుపెట్టేడు కోదండపాణి.

"ఏమిటోనండి! నాకు ఎప్పటికప్పుడే కుదరటంలేదు. సెక్రటరియట్‌లోంచి ఊడిపడేటప్పటికి ఆరుకూడా అయిపోతుంది ఒక్కొక్కప్పుడు."

"అవునండి, అలాగే ఉంటుంది. ఒక ఆఫీసుకు హెడ్ అవుతే అంతేకామా."

"మా ప్రేమూ చెపుతోంటే వినడమే కాని మిమ్మల్ని ఎప్పుడూ చూడనేలేదండీ."

"తమర్ని నేను సమాజ్ హాలులో ఎప్పుడూ చూస్తూనే ఉన్నా. మీరు 'ఫలానా' అని కూడా తెలుసు. మిస్ ప్రేమూయే చూపించింది నాకు మొదట... నేను చాలా సుదినం, మీతో మాట్లాడ్డానికి వీలయింది."

"ఇంకా ఏమైనా టోర్నమెంట్సుకి కడతారా?"

"కడదామనే ఉంది. మిస్ ప్రేమూ కంపేనియన్‌గా ఉంటే మాకెప్పుడూ దిగ్విజయమే!"

ముసిముసినవ్వు నవ్వేడు పురుషోత్తం.

"మిస్ ప్రేమూలాంటి కూతుర్ని కన్న తలితండ్రులజన్మ సార్థకం. కాలేజీలోనూ, టెన్నిస్ కోర్టులోనూకూడా సమానమైన ప్రతిభ చూపిస్తోంది."

"అబ్బ! ఊరుకోవోయ్. ఉన్నవీ లేనివీ అల్లా కల్పించి చెప్పకపోతే ఏమీ?" అంది ప్రేమూ.

సౌభాగ్యమ్మ పట్టుకువస్తూన్న 'టీ'ని ప్రేమూ అందుకుని టీపాయిమీద పెట్టింది. 'టీ' త్రాగి, కోదండపాణి తానియ్యపోయే టీపార్టీకి పురుషోత్తమాన్ని ఆహ్వానించి, వెళుతూ, ప్రేముకేసిచూస్తో "నువ్వు కూడా రావాలన్నమాటే సుమా" అన్నాడు నవ్వుతో.

"అల్లాగా, నాకు తెలియదే" అంది ప్రేమూ.

పురుషోత్తంకూడా నవ్వేడు.

౧౧

ప్రేమూ, కోదండపాణీకూడా పరీక్షలు ప్యాసవుతున్నారు. టెన్నిస్ కప్పులు నెగ్గుతోనే ఉన్నారు. వాళ్లిద్దకీ యమ్. బి. బి. ఎస్. డిగ్రీలు వచ్చాయి.

'ఇంక పెళ్లిచెయ్యాలి' అనుకున్నాడు పురుషోత్తం 'ఇంక ఆలస్యం చేస్తే భాగ్యం బెంగకూడా పెట్టుకుంటుంది.' అమ్మాయితో. ఆ ప్రశంస ఎల్లాగ తీసుకురావాలో రెండుమూడురోజులు ఆలోచించి పురుషోత్తం ఒకనాటి ఉదయాన్ని "ప్రేమూ" అన్నాడు.

"ఏమినాన్నా!"

"ఏమీ లేదు......నీపెళ్లి సంగతిగురించి మాట్లా డుదా మనుకుంటున్నా......" రెండురోజుల్నించి ఆతనిమనస్సులో రాపాడుతోన్నా చిగురికి పురుషోత్తం, ఆప్రశంస తీసుకురావడంలో సమర్థత చూప లేకపోయాడు.

"అవును. నేనే తొందరపడవద్దని ఆపుజేశా, పరీక్షలేవో తెమిలిపోతే మంచిదని. లేకపోతే ఇది వరకే అత డొచ్చి నీతో ఈసంగతినిగురించి మాట్లాడి ఉండును." అంది ప్రేమ రేకెట్టులో తెగెన స్ప్రింగు తీసి కొత్తది వేయబోతూ.

"ఆత డెవరు?"

ప్రేమా తండ్రికేసి చూసింది. ఆముఖంలో ఆశ్చర్యం అగుపిస్తోంది. నాన్న తెలియనివాడిలా నటిస్తున్నాడు. తనచేత చెప్పించాలని ఆతని ఉద్దేశం. సహజమైనసిగ్గుతో దృష్టిని రేకెట్టుమీదకు దింపి "కోదండపాణి" అంది ప్రేమా.

"కోదండపాణి!" అనే ముక్క వెలువడింది. ప్రేమా అవరిపడి తండ్రికేసి చూసింది. పురుషోత్తం ముఖంవంచుకుని స్తంభితుడై కూర్చునే ఉన్నాడు. ప్రేమాకి ఏమీ అర్థమవటంలేదు.

పురుషోత్తం లేచి పైకివెళ్లేడు. మేడమీద గదిని కడిగిస్తోంది సౌభాగ్యమ్మ. 'భాగ్యం, ప్రేమా కొంప తీసేసింది. కోదండపాణిని పెళ్లిచేసుకుంటుందిట!" అన్నాడు పురుషోత్తం.

గడచిన ఎనిమిదిసంవత్సరాలలోనూ సౌభాగ్యమ్మ ఏదో సందర్భంలో కూతురివివాహాన్నిగురించి తలవని రోజు లేదు. గడచినప్రతిరోజూ ఆమెను సంఘాన్నించి దూరంచేస్తూంది. దీర్ఘకాలంనుంచి ఆమనస్సులో మెలుసుతో ఉన్న ఆతలపు ఆమనస్సుని వాదప్రతివాదాల్లోకి దింపివేసింది. విమర్శమీదవిమర్శలు నడిచేయి ఆమనస్సులో. అల్లాంటిసమయాల్లో ఏమీతోచకతుదకు విధాతృనిధానం ఎల్లాఉందో! అని సమాధానపరుచుకుని ఊరుకునేది. నేడు భర్తనోటమ్మట వెలువడినవాక్యం ఆమె కాందోళన తీసుకురాలేదు. ఒక్కక్షణం కళ్లు మూసుకుని "విధాతృనిధానం ఎల్లాఉందో!" అనుకుంది. కళ్లుతెరచి పురుషోత్తంకేసి చూసింది ఆమె. "ఎందుకండీ, అంతగాభరాపడడం? చూడొచ్చులెండి. ఆఫీసువేళవుతోంది. స్నానానికి లెండి" అంది అతి సౌమ్యంగా. దంపతులదృష్టులు మెట్లమీదికి తిరిగేయి. ప్రేమా అక్కడ నిలబడిఉంది.

పురుషోత్తం రెండుమెతుకులు కతికి, ఆఫీసుకు వెళ్లేడు. తల్లీ, కూతురూ భోజనానికి కూర్చున్నారు. ప్రేమ "అమ్మా"! అంది. "భోజనంచెయ్యి, తరువాత మాట్లాడుకోవచ్చు" అని సౌభాగ్యమ్మ ప్రేమాని మాట్లాడనిచ్చిందికాదు.

భోజనానంతరం, "ఇదుగో, అదుగో" అని సౌభాగ్యమ్మ రెండుఘంట లాలస్యం చేసింది. ప్రేమా గదిలోనే కూర్చుని 'అమ్మా' అనిపిలిచింది. ఆ అందమయినముఖంలో నే డోవన్నె తగ్గింది.

"అమ్మా!"

"ఏమమ్మా!"

"నే తెలియచేసినవిషయం నాన్న హృదయానికి దారుణాఘాతం అయినదికాదూ?"

"అబ్బే, ఏమీ లేదు. నువ్వాల్టే ఆలోచించకు. దానివిషయం నాన్న వచ్చేక మాట్లాడుకోవచ్చు."

ప్రేమా దగ్గరగావచ్చింది. తల్లి మెడమీదనుంచి చెయ్యిరానిచ్చి, రెండవచేతితో ఆమె ముఖాన్ని దగ్గరకు లాక్కొని "అమ్మా, నాన్న ఆఫీసుకు వెళ్లిపోతూ నాకేసి చూచినప్పుడు ఆముఖాన్ని నే నెప్పుడూ ఇదివరకుచూడని విషాదం అగుపడింది ... ... అమ్మా! నాన్నకి నామీదఉండే ప్రేమ అగాధ మయింది. నా ఇచ్ఛకి ఎప్పుడూ నాన్న అడ్డురాలేదు. చదువు చెప్పించాడు. నాబుద్ధి ఎటునడుస్తోంటే అటునడువనిచ్చాడు. క్లబ్బులో మెంబరుగా జేరనిచ్చాడు. టెన్నిస్ పంస్ లకు కట్టనిచ్చాడు. నాకోసం ఎంతో ధనం ఖర్చుపెట్టేడు. నన్ను నాటకాలకి, సినిమాలకి, టీపార్టీలకి, మీటింగులకి తీసుకెళ్లేడు.......నన్ను గాఢంగా ప్రేమిం

చకపోతే, నాన్న ఇన్నివిధాల నన్నెందుకుచూస్తాడు? నేనేమిచెప్పినాకూడా 'అవును నువ్వు సరిగ్గానే ఆలోచించావు' అనేవాడు......ఈ ప్రేమకు నేడు విచ్ఛిత్తి వచ్చిందికాబోలు!"

ప్రేమాకళ్లల్లోనుంచి, రెండు వేడిచుక్కలు రాలి, తల్లి చేతిమీద పడ్డాయి. కళాశాలాపరీక్షల్లో అలజడిలేని హృదయంతో సమాధానములు వ్రాయగలిగిన ఆప్రేమా, మెడికల్ కాలేజీలో తత్తరపాటులేకుండా మృతకళేబరాలను కోయుటకు అలవాటుపడ్డ ఆప్రేమా, టెన్నిస్‌కోర్టులో పురుషులతో హోరాహోరీగా పోరి పందెములు నెగ్గిన ప్రేమా, ఇరువదిరెండేండ్ల వయసు గలప్రేమా నేడు తల్లిఒడిలో కూర్చుని ఒక బాలికలాగ ఏడవడం మొదలుపెట్టింది.

ఆమె కంటినీరు ఒత్తుతూ సౌభాగ్యమ్మ "అమ్మాయీ, వెఱ్ఱిఎత్తిందేమిటే నీకు? మీనాన్నకి నీ మీద ఉండేప్రేమలో ఎప్పుడూ విచ్ఛిత్తిరాదు. వివాహం అన్నివిషయాలకంటే కొంచెం ఆలోచించవలసినది కనుక, ఆయనకూడా ఆలోచిస్తున్నారు...'మనం బ్రాహ్మలం. ఆంధ్రులం. వాళ్లు అరవదేశస్థులలో శూద్రులు. అందుచేత మనకీ వాళ్లకీ వివాహం కుదురుతుందా?' అని నాన్నగారు ఆలోచిస్తున్నట్లున్నారు అంతే."

"అమ్మా, నాన్న నిజంగా అల్లాగ ఆలోచిస్తాడంటావా? మేము వెళ్లినమీటింగులన్నింటిలోనూ ఇల్లాంటివి పాటించకూడదని చెప్పేవారు. నాన్న చదివే పుస్తకాల్లో వర్ణాశ్రమధర్మాలు ప్రస్తుతం వ్యక్తియొక్క స్వతంత్రాన్ని అడ్డుపెట్టే, పెట్టనిగోడలనికదూ ఉంది? మేము వెళ్లిన డిన్నర్లలో వర్ణాలు పాటించకుండా కలిసియే భోజనంచేశాము. మనింట్లోకూడా వర్ణం పాటించకుండానే కాదూ డిన్నర్లిస్తు? కనుక నాన్నకి ఇల్లాంటి అభ్యంతరం వస్తుందంటావా నా వివాహ విషయంలో?"

అతిమూర్ఖ్యంతో, మనస్సులో ఉన్నదున్నట్లు వెలిబుచ్చుతోంది ప్రేమా. ఆమెకు హిందూమతంలో ఉన్నదురాచారాలు తప్ప ఆమతాన్నిగురించి ఏమీ తెలియదు. చదువు, ఆటలతో ఇన్నాళ్లు కాలం గడిపిందికనుక, సంసారానుభవంకూడా తక్కువ. 'అరవదేశపు బ్రాహ్మణేతరుణ్ని వివాహమాడితే, ఏమైనా బాధలుంటాయా' అనేతలపు ఆమెను ప్రవేశించలేదు.

సౌభాగ్యమ్మ, కూతురు యుక్తాయుక్తాలు తెలియకుండా మాట్లాడుతోందని అనుకోలేదు. ఆమె అతిసౌమ్యంతో 'అమ్మాయీ, వివాహవిషయం తక్కిన విషయాలన్నిటికంటే బాగా ఆలోచించవలసినది కనుక పోనీ నాన్నతో ఇదివరలోనే సలహాచెయ్యలేకపోయావా?'

"అమ్మా! 'వివాహం' అనేతలపు నామనస్సులో మొదట రానేలేదు. అతడు, ఫస్టుమార్కొచ్చినపేపరు పుచ్చుకుని, తక్కినస్టూడెంట్సు మెచ్చుకునేముఖాలతో చూస్తోంటే, చిఱునవ్వుముఖంతో వస్తూన్నప్పుడు, అతనిలో ఒక సొంపు అగపడేది నాకు. అత టెన్నిస్ఆటలో ఒకవిధమయిన 'గ్రేస్' ప్రత్యక్షమయేది నాకళ్లకి. అతన్ని 'నేప్రేమిస్తున్నా' అని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు మొదట. కాని క్రమంగా 'వివాహంచేసుకోవాలి మనంకూడా' అనేతలపు మనస్సులో ప్రవేశించినప్పుడు, నాకు సహచరుడుగా ఉండవలసినవాడు అతడే' అనుకున్నా." అంది ప్రేమా.

తనలోపల ఉన్నటువంటి ఆవేదన పొంగి, హృదయాన్ని చీల్చుకుని భౌతికరూపంతో బయట కొస్తుందేమో అనిపించింది సౌభాగ్యమ్మకి. ఆబాధను ఆపుకోడం కష్టమనితోచి "ఉండమ్మా! లే! కుంపట్లో నిప్పువేస్తా కాఫీకి." అంటూ నెమ్మదిగా లేచివెళ్లిపోయింది సౌభాగ్యమ్మ.

నాడు కాఫీ రుచించలేదు ప్రేమాకి. నాలుగు ఘంటలయింది. 'క్లబ్బు' కని బయలుదేరివెళ్లింది ఆమె.

క్లబ్బులో ఏమీతోచలేదు. తండ్రి ఆఫీసులోనే ఉంటాడు కదా ఇంకా అనుకొని ఆమె చెపాక్‌దగ్గర బస్‌దిగి సెక్రటరియట్ ఆఫీసుకేసి వెళ్లింది.

సముద్రపు టొడ్డుని కూర్చుని పురుషోత్తం, కూతురూ చాలాసేపు మాట్లాడుకున్నారు. పురుషోత్తం బ్రహ్మసమాజంఅంటే చాలా అభిమాన మున్నవాడే. కాని వేష భాషల్లో, నడవడికలో, ఆహారంలోనూ కూడా పూర్తిగా తమతో సంబంధం లేని ఒకణ్ని ప్రేమా వివాహం చేసుకోడం వెగటుగా అవుపిస్తోంది. అతడు అటువంటివివాహానికి తన సమ్మతిని చూప లేదు. తన అసమ్మతికికారణంగూడా చెప్పడు. చెప్ప లేదు.

అన్నిసందర్భాలలోనూ తనతో ఏకీభవించిన తండ్రి తన వివాహవిషయంలో అభిప్రాయభేదం కనుపరచాడు. తనక్షేమంకోసం పాటుపడే తండ్రితో, తాను తలపెట్టినవివాహం ఉచితమే అనికాని, కోదండపాణిని తక్క అన్యుని తనమనస్సు స్వీకరించదనికాని ప్రేమా చెప్పదలచుకోలేదు. తండ్రిమనస్సు కామె ఈవరలో ఎప్పుడూ కష్టం కలుగచెయ్య లేదు. ఆతడు తన్ను అతిగారాబంగా పెంచేడు. ఇప్పుడాహృదయానికి బాధ కలిగించడం మహాకృతఘ్నత.

కాని తన హృదయంలో అచ్చొత్తింపబడ్డ కోదండపాణి చిత్తరువును చెరిపివేయటం ఎట్లు? అతని ఆశలన్నీ భగ్నమయాయని అతనికి తెలియచేయడం ఎట్లు? ఈప్రశ్నలకి సమాధానాలు ఆమెకు సులభంగా గోచరిస్తాయని తోచ లేదు.

౧౨

రెండుమూడునెలలు గడిచేయి. కోదండపాణి పురుషోత్తంఇంటికి ఒకపర్యాయం వచ్చాడు. మళ్లీ ఆత డగుపించ లేదు.

ఒకనాడు పురుషోత్తం "భాగ్యం, ప్రేమాపెళ్లి మాట ఏమిటి?" అన్నాడు.

"ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో కోదండపాణి కిచ్చి వివాహం చేయడం యుక్తం" అంది సౌభాగ్యమ్మ.

'అది వెటకారమా?' పురుషోత్తం, భార్యకేసి చూశాడు. ఆవాక్యం ఆమెనుండి మనస్ఫూర్తిగా వెలువడిందే! ఆమెలోవచ్చిన ఆమార్పున కాత డాశ్చర్యపోయాడు.

ఆపరిస్థితులేవో సౌభాగ్యమ్మ పురుషోత్తమానికి తెలియచెప్పింది. పురుషోత్తమానికి ఏమీ తోచ లేదు.

ఒకరోజు ఆలోచించాడు. ఏమీ తోచ లేదు. రెండవదినంఅంతా ఆలోచించాడు. ఆతనికి కర్తవ్యం స్ఫురించ లేదు. ఆఖరుకి "భాగ్యం, ఏమంటావ్?" అన్నాడు. "అంతకంటే మార్గం నా కగుపడటం లేదు" అంది సౌభాగ్యమ్మ.

పురుషోత్తం ప్రేమా ఉన్న గదిలోకి వెళ్లేడు. "అమ్మా, కోదండపాణి రావడం లేదేమీ, మనింటికి? రావద్దని చెప్పినట్టున్నావుకమూ?" అన్నాడు ప్రసంగం ఎలాగ ప్రారంభించాలో తెలియక, ఆఖరుకి.

"అత డప్పుడే నెలాపదిహేనురోజులక్రిందటే ఇంగ్లండు వెళ్లిపోయాడు. పేపర్లో పడినట్లుగాఉందే. నీకు తెలియదూ?"

"అల్లాగా? ఎందుకూ వెడత?"

"ఇంకా చదువుదామనే."

"ఇదివర కెప్పుడూ చెప్ప లేదే మనతో!"

"హఠాత్తుగా పుట్టిందనుకుంటా ఈతలపు."

పురుషోత్తమానికి ఏమిచెప్పాలో తోచిందికాదు. కొంతసే పూరుకుండి, గద్గదస్వరంతో "అమ్మా, ఏదో వెర్రిఉద్దేశాలతో నీస్వతంత్రాని కడ్డువచ్చాను. కోదండపాణికి 'కేబుల్' ఇచ్చి వచ్చెయ్యమను. మీరిద్దరూ వివాహంచేసుకుని, ఇష్టమవుతే ఇద్దరూకలసి ఇంగ్లండు వెళ్లవచ్చు." అన్నాడు.

"నాన్నా, ఏదోఒకసమయంలో 'పరిణయం' అనేతలపు స్ఫురించినదికాని, ఆలోచించిచూస్తే, దానివల్ల అనర్థాలు ఎక్కువనితోచాయి. ఎంతో చురుకుగా, ఉత్సాహంతో ఉన్న మిస్ సదాశివన్ పెళ్లి చేసుకున్నపిమ్మట, "ఏమమ్మా, ఇల్లాగున్నావేమిటి?" అని అడుగుతే, సంసారంలో ఉండేపరిస్థితులు మీకు తెలియవు" అంది అతిదీనంగా... నే నొకర్తెనేకదా మీకు? నేతక్క మీకు బిడ్డలు కలుగ లేదు. నన్నతి గారాబంతో పెంచారు. వృద్ధాప్యంలో మీకు సేవ

చెయ్యవలసినపూచీ నాది. అందుచేత పెళ్లి చేసుకోకుండా ఉంటే..."

పురుషోత్తం అడ్డొచ్చాడామెమాటకు. "చదువు పూర్తిఅయాక వివాహం చేసుకుంటావని ఉపేక్ష చేశాను కాని ఇల్లాంటిమాటలు వింటా ననుకోలేదు. కోదండపాణిని పెళ్లిచేసుకుంటా నన్నదానవు ఇంతలో మనస్సు మార్చుకోడం ఎందుకూ? నీస్వతంత్రాని కడ్డురాను. నాకు మీవివాహం సమ్మతమే. నేనిది మనస్ఫూర్తిగా చెపుతూన్నమాటే..."

"నాన్నా, చదువు పూర్తి అయిందంటావు. చదువుకి పూర్తిఅవడంఅంటూ ఉందా ఎప్పుడేనా? 'స్వతంత్రాని కడ్డురాను' అంటున్నావు కాని నేను అవివాహితనుగానే ఉంటే నాకు స్వతంత్రత ఎక్కువకాదా? ...ఎల్లాగ జీవితం గడుపుతానో నేనని ఒకబాధ నీకుండవచ్చు. మెడిసన్ చదువుకున్నదాన్ని కనుక, బీదల కుచితంగా వైద్యం చేస్తా...నిన్నూ అమ్మనీ నేను వదలి ఉండను...ఉండలేను కూడాను."

ప్రేమా అప్రయత్నంగా ఎదురుగుండా ఉన్న గోడకేసి చూసింది. వ్రేలాడుతూన్న టెన్నిస్ రేకెట్ ఆమెకు గోచరమైంది. ఆనాడు ఆమెచే తీసివేయబడ్డ తెగిన 'స్ట్రింగు' కు మారుగా కొత్తస్ట్రింగు పడకపోవుటచే ఆభాగం వెలితిగానే అగుపిస్తోంది.

పురుషోత్తం నిట్టూర్పువిడిచేడు. వెనక్కి తిరిగేడు. సౌభాగ్యమ్మ వంటింట్లోంచి వస్తోంది. ఆమె ముఖాన్ని చూడ్డాని కాతనికి సిగ్గయింది. "ప్రేమా మూర్తీభవించిన మాఅన్యోన్యానురాగం అనుకున్నా. కాని చివరకు ఆమె నాఅవివేకాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే దర్పణం అయింది. బ్రహ్మచారిణి అయిఉన్న కూతుర్ని చూస్తోన్న కొద్దీ సౌభాగ్యానికి రోతపుట్టకమానదు నేనంటే...... అయ్యో! ప్రేమాయొక్క మనస్సు ఎంతత్వరలో మారిపోయిందీ! అవును. ఏముందీ! పొంగుతూన్న పాలకి ఒక్క ఉప్పురాయి చాలుగా, విరిగిపోడానికి" అనుకున్నాడు.

తనకు కష్టజీవితం నాటితో ప్రారంభమవుతోన్నట్టుగా తోచిం దాతనికి.

ఉదయకాల దృశ్యము　　　K. P. S.